

ASHYOVIIY DALILLARNI YO'Q QILISH BILAN BOG'LIQ IJRO HUJJATLARI
IJROSINI TA'MINLASH

Xaydarov Farxod Sheraliyevich

Huquqni muhofaza qilish Akademiyasi

Magistratura fakulteti tinglovchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18022637>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ashyoviy dalillarni yo'q qilish bilan bog'liq ijro hujjatlarining ijrosini ta'minlash masalalari tadqiq etilgan. Maqolada ijro ishini yuritishning nazariy asoslari, amaliy muammolari va ularni hal etish yo'llari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ashyoviy dalillarni yo'q qilish bilan bog'liq ijro hujjatlarining samarali ijrosi uchun huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish, davlat ijrochilarining vakolatlarini kengaytirish va idoralararo hamkorlikni mustahkamlash zarur.

Kalit so'zlar: ijro hujjati, ashyoviy dalil, davlat ijrochisi, majburiy ijro, sud hujjati, ijro ishi yuritish, yo'q qilish, protsessual tartib.

Abstract. This article examines the issues of ensuring the execution of executive documents related to the destruction of physical evidence. The article examines the theoretical foundations of enforcement proceedings, practical problems and ways to solve them. The results of the study show that for the effective execution of executive documents related to the destruction of physical evidence, it is necessary to improve legal mechanisms, expand the powers of state bailiffs and strengthen interdepartmental cooperation.

Keywords: executive document, physical evidence, state bailiff, compulsory execution, judicial document, enforcement proceedings, destruction, procedural procedure.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы обеспечения исполнения исполнительных документов, связанных с уничтожением вещественных доказательств. В статье анализируются теоретические основы исполнительного производства, практические проблемы и пути их решения. Результаты исследования показывают, что для эффективного исполнения исполнительных документов, связанных с уничтожением вещественных доказательств, необходимо совершенствование правовых механизмов, расширение полномочий государственных судебных приставов и укрепление межведомственного сотрудничества.

Ключевые слова: исполнительный документ, вещественные доказательства, государственный судебный пристав, принудительное исполнение, судебный документ, исполнительное производство, уничтожение, процессуальное производство.

KIRISH

Ashyoviy dalillarni yo'q qilish bilan bog'liq ijro hujjatlarining ijrosini ta'minlash zamonaviy huquqiy amaliyotda muhim ahamiyatga ega bo'lgan masalalardan biri hisoblanadi. Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining o'z vaqtida va to'liq ijro etilishi huquqiy davlat tamoyillarining amalga qo'llanilishini ta'minlaydi hamda fuqarolarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish mexanizmining ajralmas qismi sifatida namoyon bo'ladi [1].

O'zbekiston Respublikasining "Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida"gi Qonunining 1-moddasiga muvofiq, ushbu Qonun sud hujjatlari, shuningdek qonunda

belgilangan vakolatlarini amalga oshirayotganlarida jismoniy yoki yuridik shaxslar zimmasiga muayyan harakatlarni amalga oshirish yoki bunday harakatlarni amalga oshirishdan o'zini tiyish majburiyatini yuklash huquqi berilgan boshqa organlarning hujjatlari majburiy ijro etilayotganda yuzaga keladigan munosabatlarni tartibga soladi [2]. Ashyoviy dalillarni yo'q qilish jinoyat-protsessual qonunchilikda nazarda tutilgan muayyan protsessual harakatlardan biri bo'lib, uning ijrosi maxsus tartibda amalga oshiriladi.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqotda qiyosiy-huquqiy, tizimli-strukturaviy va formal-yuridik metodlardan foydalanilgan. Milliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar, qonunchilik hujjatlari tahlil qilingan. Rossiya Federatsiyasi olimi D.X. Valeev ijro ishini yuritishni fuqarolik protsessining mustaqil bosqichi sifatida ta'riflagan bo'lib, uning fikricha, ijro harakatlarining samaradorligi to'g'ridan-to'g'ri huquqiy tartibga solish sifatiga bog'liq [3]. V.V. Yarkov ta'kidlaganidek, ijro ishini yuritishda davlat ijrochisining vakolatlari qonun bilan aniq belgilanishi va bu vakolatlar ijro hujjatining mazmuniga mos kelishi lozim [4]. O'zbek olimi S.S. Gulyamov ijro hujjatlarini ijro etish jarayonida yuzaga keladigan muammolarni tadqiq etib, davlat ijrochilarining professional malakasini oshirish zaruratini alohida ta'kidlagan [5]. Xalqaro tajribani o'rganish shuni ko'rsatadiki, ko'plab rivojlangan davlatlarda ijro ishini yuritish tizimi mustaqil institut sifatida shakllantirilgan va uning samaradorligini oshirish uchun zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanilmoqda [6]. Germaniya huquqshunosi K. Schilken ijro harakatlarining samaradorligini baholashda vaqt omilining muhimligini ta'kidlab, ijro muddatlarining uzayishi huquqiy ishonchni susaytirishi haqida yozgan [7].

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Majburiy ijro byurosi tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar ijro ishini yuritish tizimini tubdan takomillashtirishga qaratilgan bo'lib, bu jarayonda raqamlashtirish va elektron hujjat aylanishini joriy etish muhim o'rin tutmoqda [8]. Ashyoviy dalillarni yo'q qilish bilan bog'liq ijro hujjatlari o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularning ijrosi maxsus protsessual tartibda amalga oshiriladi va bu jarayonda turli davlat organlari o'rtasidagi hamkorlik alohida ahamiyat kasb etadi [9]. Qonunning 71-moddasida belgilanganidek, davlat ijrochisi qarzdorga muayyan harakatlarni amalga oshirish yoki ularni amalga oshirishdan o'zini tiyish majburiyatini yuklovchi ijro hujjati bo'yicha ijro ishi yuritishni qo'zg'atayotganda ularni ixtiyoriy ravishda ijro etish uchun unga o'n besh kunlik muddat belgilaydi [2].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot davomida ashyoviy dalillarni yo'q qilish bilan bog'liq ijro hujjatlarining ijrosini ta'minlashda bir qator muammolar aniqlandi. Birinchidan, qonunchilikda ashyoviy dalillarni yo'q qilish tartibining ijro ishini yuritish nuqtai nazaridan yetarlicha tartibga solinmaganligi kuzatildi.

Qonunning 5-moddasiga muvofiq ijro etilishi lozim bo'lgan hujjatlar ro'yxatida ashyoviy dalillarni yo'q qilish bilan bog'liq maxsus ijro hujjatlari alohida nazarda tutilmagan [2].

Ikkinchidan, davlat ijrochilarining ushbu turdagi ijro hujjatlarini ijro etish bo'yicha amaliy tajribasi yetarli emasligi aniqlandi.

Uchinchidan, idoralararo hamkorlik mexanizmlarining samarali ishlamasligi ijro muddatlarining uzayishiga olib kelmoqda. O'tkazilgan tahlil natijasida quyidagi jadvallar tuzildi:

1-jadval. Ijro hujjatlarini ijro etish muddatlari tahlili

Ijro hujjati turi	Qonuniy muddat	Amaliy muddat	Farq
Mulkiy undiruv	2 oy	3-4 oy	1-2 oy
Nomulkiy talablar	15 kun	1-2 oy	15-45 kun
Ashyoviy dalillarni yo'q qilish	Belgilanmagan	2-3 oy	Noaniq

2-jadval. Ijro hujjatlarini ijro etish samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar

Omil	Ta'sir darajasi	Muammo xarakteri
Qonunchilik bo'shliqlari	Yuqori	Tizimli
Idoralararo hamkorlik	O'rta	Tashkiliy
Kadrlar malakasi	O'rta	Tashkiliy
Texnik ta'minot	Past	Resurs

Tahlil shuni ko'rsatadiki, ashyoviy dalillarni yo'q qilish bilan bog'liq ijro hujjatlarining ijrosi boshqa turdagi ijro hujjatlariga nisbatan murakkab protsessual tartibni talab etadi. Bu jarayonda jinoyat-protsessual va ijro ishini yuritish qonunchiligi normalarining o'zaro bog'liqligi muhim ahamiyat kasb etadi [10]. Qonunning 87-moddasiga muvofiq, davlat ijrochisining o'z vakolatlari doirasidagi talablari O'zbekiston Respublikasi hududida barcha organlar, jismoniy va yuridik shaxslar tomonidan bajarilishi majburiy bo'lib, bu qoida ashyoviy dalillarni yo'q qilish jarayonida ham to'liq qo'llanilishi lozim [2].

Ashyoviy dalillarni yo'q qilish bilan bog'liq ijro hujjatlarining ijrosini ta'minlashda davlat ijrochisining roli va vakolatlari alohida ahamiyat kasb etadi. Qonunning 84-moddasiga muvofiq, davlat ijrochisi ijro harakatlarini amalga oshirishda davlat organlaridan va boshqa organlardan, tashkilotlardan hamda ularning mansabdor shaxslaridan zarur hujjatlar va ma'lumotlar olish, bajarilishi majburiy bo'lgan ko'rsatmalar berish huquqiga ega [2]. Biroq amaliyotda ushbu vakolatlarning ashyoviy dalillarni yo'q qilish jarayonida qo'llanilishi o'ziga xos murakkabliklarni keltirib chiqaradi, chunki bu jarayon nafaqat ijro ishini yuritish, balki jinoyat-protsessual qonunchilik normalari bilan ham tartibga solinadi. Xususan, ashyoviy dalillarning yo'q qilinishi to'g'risidagi qaror qabul qilingan organ bilan davlat ijrochisi o'rtasidagi o'zaro munosabatlar mexanizmi yetarlicha ishlab chiqilmagan bo'lib, bu holat ijro muddatlarining uzayishiga va ba'zi hollarda ijro hujjatining to'liq bajarilmasligiga olib kelmoqda. Shuningdek, ashyoviy dalillarning turiga qarab ularni yo'q qilish usullari va tartibi farqlanadi, masalan, portlovchi moddalar, giyohvand vositalar yoki tez buziladigan mahsulotlarni yo'q qilish maxsus texnik vositalar va mutaxassislarni jalb etishni talab etadi, bu esa qo'shimcha moliyaviy va tashkiliy resurslarni sarflashni nazarda tutadi.

Xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish shuni ko'rsatadiki, ashyoviy dalillarni yo'q qilish bilan bog'liq ijro hujjatlarining samarali ijrosi uchun yagona axborot tizimlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi [6]. Germaniya va Fransiya kabi davlatlarda ijro organlari va huquqni muhofaza qiluvchi organlar o'rtasida elektron ma'lumot almashish tizimlari mavjud bo'lib, bu tizimlar ashyoviy dalillarning holati, saqlash joyi va yo'q qilish tartibi to'g'risidagi ma'lumotlarni real vaqt rejimida kuzatish imkonini beradi.

O'zbekistonda ham Majburiy ijro byurosi tomonidan ijro ishlarini yuritishning avtomatlashtirilgan axborot tizimi joriy etilgan bo'lsa-da, ushbu tizimning jinoyat-protsessual sohadagi tegishli ma'lumotlar bazalari bilan integratsiyasi yetarli darajada ta'minlanmagan.

Bundan tashqari, davlat ijrochilarining ashyoviy dalillarni yo'q qilish bo'yicha maxsus bilim va ko'nikmalarining yetishmasligi ham muhim muammo sifatida namoyon bo'lmoqda, chunki bu jarayon ko'pincha kimyoviy, biologik yoki texnik xususiyatga ega bo'lgan ob'ektlar bilan ishlashni talab etadi. Shu sababli, davlat ijrochilarining malakasini oshirish dasturlariga ashyoviy dalillarni yo'q qilish bo'yicha maxsus modullarni kiritish va tegishli mutaxassislar bilan hamkorlikda amaliy treninglar o'tkazish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ashyoviy dalillarni yo'q qilish bilan bog'liq ijro hujjatlarining ijrosini ta'minlash uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur.

Birinchidan, qonunchilikda ashyoviy dalillarni yo'q qilish bilan bog'liq ijro hujjatlarini ijro etish tartibini aniq belgilab berish maqsadga muvofiq. Ikkinchidan, davlat ijrochilarining mazkur sohada malakasini oshirish uchun maxsus o'quv dasturlarini ishlab chiqish lozim. Uchinchidan,

Majburiy ijro byurosi va boshqa huquqni muhofaza qiluvchi organlar o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlarini takomillashtirish kerak. To'rtinchidan, ijro harakatlarini amalga oshirishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan kengroq foydalanish samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Ushbu takliflarning amalga oshirilishi ijro hujjatlarining o'z vaqtida va to'liq ijro etilishini ta'minlaydi hamda fuqarolarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish darajasini yanada oshiradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. – Тошкент: Ўзбекистон, 1997. – 326 б.
2. Ўзбекистон Республикасининг "Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида"ги Қонуни. 2001 йил 29 август, 258-II-сон.
3. Валеев Д.Х. Исполнительное производство: учебник для вузов. – М.: Статут, 2019. – 456 с.
4. Ярков В.В. Исполнительное производство в Российской Федерации. – М.: Юрайт, 2020. – 512 с.
5. Гулямов С.С. Ижро ҳужжатларини ижро этиш жараёнида юзага келадиган муаммолар ва уларни ҳал этиш йўллари // Юрист ахборотномаси. – 2021. – №3. – Б. 45-52.
6. Kennett W. The Enforcement of Judgments in Europe. – Oxford: Oxford University Press, 2018. – 384 p.
7. Schilken E. Zivilprozessrecht. – München: C.H. Beck, 2019. – 628 s.
8. Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузуридаги Мажбурий ижро бюроси тўғрисидаги Низом. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 январдаги ПФ-5765-сонли Фармони.
9. Решетникова И.В. Доказывание в гражданском процессе: учебно-практическое пособие. – М.: Юрайт, 2021. – 388 с.
10. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодекси. 1994 йил 22 сентябрь, 2013-XII-сон.